

Limitarea dreptului la vot in optica Art.3 Protocolul 1 aditional CEDO

– speta Calmanovici

Prin Hotarirea CEDO din 1 iulie 2008 pronuntata in cauza “Calmanovici contra Romaniei”, Curtea Europeana a Drepturilor Omului a condamnat in premiera Romania pentru interzicerea drepturilor parintesti si a drepturilor electorale ca pedeapsa accesorie condamnarii penale, in fata reclamantului Viorel Calmanovici. Acesta a reclamat incalcarea mai multor drepturi prevazute in Conventie, printre care dreptul de a vota pe durata detentiei in tara.

Calmanovici a lucrat ca ofiter de politie si a fost retinut in august 2002, pentru savirsirea infractiunilor de luare de mita si furt de documente. Acesta sustine ca ordinul de arestare preventiva si prelungirea perioadei de detentie nu au fost in acord cu legea interna si ca procedurile judiciare din cadrul procesului nu au fost corecte. Instanta europeana a apreciat ca arestarea preventiva a reclamantului, dispusa de procuror pentru perioada 2-31 august 2002, fara indicarea motivelor concrete care au impus adoptarea acestei masuri, deci cu nerespectarea prevederilor legale interne, reprezinta o incalcare a dreptului la libertate si siguranta. Statul roman a fost gasit vinovat si de incalcarea dreptului la un proces echitabil, prin faptul ca instanta suprema din Romania nu l-a audiat in faza de recurs a procesului, inainte de a-l condamna definitiv.

Mai mult, Viorel Calmanovici reclama si masurile de supraveghere impuse. CEDO a apreciat ca dreptul la viata privata a reclamantului a fost incalcat deoarece convorbirile sale telefonice au fost interceptate si inregistrate pe baza unor prevederi legale care nu ofereau, la acel moment, garantii minime pentru evitarea abuzurilor din partea autoritatilor. Calmanovici sustine ca “telefoanele au fost ascultate inainte de inceperea urmaririi penale”.

De asemenea, acesta reclama ca a fost decazut din drepturile parintesti, desi nu exista un motiv care sa justifice o asemenea decizie. Aceasta practica a instantelor romanesti in ce priveste decaderea din drepturile parintesti a persoanelor condamnate penal a fost schimbata in urma acestei decizii CEDO. Curtea Europeana a atras atentia ca aceasta masura trebuie aplicata in functie de caz si numai daca se impune.

Pentru faptul ca, fiindu-i interzis sa voteze, Calmanovici nu si-a putut exprima optiunea electorala in alegerile generale si prezidentiale din 2004, CEDO a apreciat ca statul roman i-a incalcat si dreptul la alegeri libere. Este pentru prima oara cind statului roman i se atrage atentia ca a incalcat dreptul unei persoane la viata privata si la alegeri libere. Decizia ar putea fi privita ca un precedent si ar putea atrage schimbarea unor prevederi din Codul Penal roman.

Legislatia in domeniu

In comentariile generale adoptate de Comitetul pentru Drepturile Omului, sub art. 40(4) al ICCR datat 12 iulie 1996, Comitetul a statuat, intre altele: “In rapoartele lor, Statele parti trebuie sa indice si sa explice prevederile legislative ce ar putea priva cetatenii de dreptul lor la vot.

Motivele unei astfel de privari trebuie sa fie obiective si rezonabile. Daca condamnarea pentru o infractiune este un temei pentru suspendarea dreptului de vot, perioada de suspendare trebuie sa fie proportionala cu infractiunea si hotarirea de condamnare. Persoanele private de libertate dar care nu au fost inca condamnate nu vor putea fi excluse de la exercitarea dreptului de vot.”

Presedinta Asociatiei pentru Apararea Drepturilor Omului - Comitetul Helsinki, Diana Hatneanu sustine: „Odata ce a fost condamnat, dumnealui i s-a interzis automat si dreptul de a alege si de a fi ales, in baza Codului de Procedura Penala, fara sa existe o analiza in concret, din partea instantei care l-a condamnat, daca se impune aplicarea acestei masuri sau nu. Aceasta a dus la constatarea Curtii ca i s-a incalcat dreptul de a alege si de a fi ales, drept cunoscut in Conventia Europeana ca dreptul la alegeri libere. Toate aceste pedepse accesorii – sint cinci la numar – care se aplica pe durata executarii pedepsei – unele dintre ele capata caracter de pedepse complementare, aplicindu-se si dupa incetarea executarii pedepsei – in practica instantelor romanesti, pina la un punct, se aplica automat, pur si simplu”.

Art. 3 din Protocolul 1 aditional la Conventia Europeana a Drepturilor Omului prevede:

„Inaltele Parti Contractante se obliga sa organizeze alegeri libere la intervale rezonabile, prin vot secret, in conditii care sa asigure libertatea de exprimare a opiniei cetatenilor la alegerea legislativului”.

Drepturile stabilite de art. 3 din Protocolul 1 nu sint absolute. Ele pot face obiectul unor limitari, iar Statele Contractante beneficiaza de o marja de apreciere in acest sens. Curtea a reafirmat ca aceasta marja este destul de larga, dar nu atotcuprinzatoare. Exista numeroase moduri de organizare si desfasurare a sistemelor electorale si o sumedenie de diferente privind, intre altele, dezvoltarea istorica, diversitatea culturala si politica in cadrul Europei, fiind la latitudinea Statelor Contractante modelarea propriei viziuni democratice.

Textele de lege romanesti in cauza, aplicabile la data judecarii spetei erau:

Art. 64 C.pen:

“Pedepsa complementara a interzicerii unor drepturi consta in interzicerea unuia sau unora din urmatoarele drepturi:

- a) dreptul de a alege si de a fi ales in autoritatile publice sau in functii electivice publice;
- b) dreptul de a ocupa o functie implicind exercitiul autoritatii de stat;
- c) dreptul de a ocupa o functie sau de a exercita o profesie ori de a desfasura o activitate, de natura aceleia de care s-a folosit condamnatul pentru savirsirea infractiunii;
- d) drepturile parintesti;
- e) dreptul de a fi tutore sau curator.

Interzicerea drepturilor prevazute la lit. b) nu se poate pronunta decit pe linga interzicerea drepturilor prevazute la lit. a), afara de cazul cind legea dispune altfel.”

La data judecarii cauzei, art 71 C.pen. prevedea:

“Pedeapsa accesorie consta in interzicerea tuturor drepturilor prevazute in art. 64.

Condamnarea la pedeapsa detentiunii pe viata sau a inchisorii atrage de drept interzicerea drepturilor aratate in alineatul precedent din momentul in care hotarirea de condamnare a ramas definitiva si pina la terminarea executarii pedepsei, pina la gratierea totala sau a restului de pedeapsa ori pina la implinirea termenului de prescriptie al executarii pedepsei.

Dispozitiile alin. 1 si 2 se aplica si in cazul cind s-a dispus executarea pedepsei la locul de munca, cu exceptiile prevazute de art. 86⁸, interzicerea drepturilor prevazute in art. 64 lit. d) si e) fiind lasata la aprecierea instantei.”

In prezent acest articol a fost modificat prin art. 22 al Legii nr. 278/2006, din 04/07/2006, avind urmatorul continut:

“Pedeapsa accesorie consta in interzicerea drepturilor prevazute in art. 64.

Condamnarea la pedeapsa detentiunii pe viata sau a inchisorii atrage de drept interzicerea drepturilor prevazute in art. 64 lit. a)-c) din momentul in care hotarirea de condamnare a ramas definitiva si pina la terminarea executarii pedepsei, pina la gratierea totala sau a restului de pedeapsa ori pina la implinirea termenului de prescriptie al executarii pedepsei.

Interzicerea drepturilor prevazute in art. 64 lit. d) si e) se aplica tinindu-se seama de natura si gravitatea infractiunii savirsite, de imprejurarile cauzei, de persoana infractorului si de interesele copilului ori ale persoanei aflate sub tutela sau curatela.

Pe durata aminarii sau a intreruperii executarii pedepsei detentiunii pe viata sau a inchisorii, condamnatul poate sa isi exercite drepturile parintesti si dreptul de a fi tutore sau curator, in afara de cazul in care aceste drepturi au fost anume interzise condamnatului prin hotarirea de condamnare.

Pe durata suspendarii conditionate a executarii pedepsei inchisorii sau a suspendarii sub supraveghere a executarii pedepsei inchisorii, se suspenda si executarea pedepselor accesorii.”

Cazul Calmanovici

In speta Calmanovici, Curtea Europeana a apreciat cererea reclamantului ca fiind admisibila.

Curtea reaminteste ca a statuat si in alte cauze ca restrictiile totale ale dreptului de a vota pentru toti condamnatii, care se aplica in mod automat acestora, indiferent de durata pedepsei si independent de natura sau gravitatea incalcarii pe care acestia au savirsit-o, depaseste limitele unei aprecieri rezonabile, fiind incompatibila cu articolul 3 din Protocolul 1. Examinind elementele cauzei, Curtea a apreciat ca Guvernul Romaniei nu a prezentat in fapt, nici un argument care sa conduca la o concluzie diferita in acest caz si si-a afirmat indoiala cu privire la eficienta acestei masuri – respectiv, interdictia de a vota – in raport cu scopurile precizate de catre Guvern. Curtea observa ca articolele 64 lit. a si 71 din Codul Penal se aplica intr-o maniera

automata odata cu judecarea definitiva a unui inculpat, fara a se tine cont de natura si gravitatea incalcarii sau de situatia personala a interesatului.

Se admite ca articolul 3 din Protocolul 1 nu exclude posibilitatea restringerii drepturilor electorale unui individ care, spre exemplu, a comis grave abuzuri in exercitiul functiei sale publice sau a carui conduita pune in pericol suprematia legii sau democratia. Cu toate acestea Curtea apreciaza ca nu trebuie sa se recurga prea usor la o masura atat de drastica. In plus, principiul proportionalitatii implica existenta unei legaturi logice si suficiente intre sanctiune, pe de o parte si conduita persoanei atinse, pe de alta parte. Curtea concluzioneaza ca nu poate accepta, avind in vedere imprejurarile cauzei, caracterul automatic si nediferentiat al interdictiei, in absenta oricarui examen privind proportionalitatea, pe motiv ca instanta nu avea competenta de a se pronunta cu privire la acest aspect. Curtea ia nota, in aceasta privinta, de recomandarea Comisiei de la Venetia care afirma ca suprimarea drepturilor politice trebuie pronuntata de catre un tribunal printr-o decizie specifica, deoarece un tribunal independent care aplica o procedura contradictorie reprezinta o garantie solida impotriva arbitrarului.

Nota autorului

Autorul acestui articol considera ca, desi solutia Curtii reprezinta in general un principiu de drept intemeiat, speta de fata prezinta elemente de specificitate, ce impun o nuanzare juridica. Conform considerentelor enuntate mai sus, se emite o solutie gresita permitind votul politic persoanelor care "pun in pericol suprematia legii sau democratia". Aprecierea acestor situatii se efectueaza in mod nuanzat, de la caz la caz.

Consideram ca savirsirea unei anumite categorii de infractiuni este prin ea insasi incompatibila cu exercitarea in continuare a dreptului la vot, in situatiile in care prin savirsirea infractiunii, persoana dovedeste un caracter moral ori o optiune indoielnica sub aspect politic. In acest sens, consideram ca persoanele condamnate definitiv pentru infractiuni contra statului (tradare, spionaj, complot, acte de diversiune etc) nu ar mai putea vota, intrucit asemenea persoane, prin natura faptelor savirsite, si-au dovedit lipsa de atasament fata de statul roman, fata de societatea romaneasca si fata de ordinea de drept in general. De asemenea – tinind cont, in mod concret, de specificul actual al societatii romanesti – consideram ca persoanele condamnate pentru savirsirea unor acte de coruptie (luare de mita, dare de mita, trafic de influenta, sau chiar evaziune fiscala de proportii) sint incompatibile cu exercitarea dreptului la vot, faptele acestor persoane punind in pericol ordinea sociala, functionarea normala a statului de drept si a democratiei.

Prin comparatie, infractiuni precum omorul, violul etc. nu prezinta legatura cu optiunea politica a faptuitorului; in aceste cazuri apreciem ca dreptul la vot nu ar trebui suprimat.